

ԾԱՅՐԱՅԵՂԱՋ ՊՈՊՈՒԼԻՍՏԱԿԱՆ
ՀՌԵՏՈՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ
ՀԱԿԱԺՈՂՈՎՐԴՎԱՐԱԿԱՆ ԴԻՍԿՈՒՐՍՈՒՄ

Հետազոտության համառոտագիր
2022թ.

Հեղինակ՝ Էդգար Վարդանյան

Ինչի՞ մասին է հետազոտությունն է: Ի՞նչ է ուսումնասիրվել է եւ ինչպե՞ս է ուսումնասիրվել

Սույն հետազոտությունում դիսկուրս մեթոդի միջոցով ուսումնասիրվել է 2021թ. արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակահատվածում հայաստանյան մեդիա տիրույթում արտացոլված ծայրահեղ աջ պոպուլիստական բնույթի տեքստերը: Ուսումնասիրության է ենթարկվել «Իրավունք» թերթի էլեկտրոնային տարբերակում 2021-ի հունիսի 1-18-ը ընկած ժամանակահատվածում զետեղված բոլոր տեքստերը: Ի հավելումս վերոնշյալ աղբյուրի ուսումնասիրվել է նաեւ առերեւոյթ ծայրահեղ աջ հռետորաբանություն որդեգրած արտախորհրդարանական քաղաքական ուժերից մեկի՝ «Չարթունք» ազգային-քրիստոնեական կուսակցության նախընտրական ծրագիրը:

Մեծ քանակի ուղղակի խոսքի մեջբերումների եւ դրանց՝ ըստ ծայրահեղ աջ պոպուլիզմի հիմնական քաղաքականների դասակարգման միջոցով ներկայացվել է վերլուծություն առ այն, թե ինչպիսի՞ն է ծայրահեղ աջ պոպուլիստական գերիշխող դիսկուրսը Հայաստանում, որո՞նք են այդ դիսկուրսի հիմնական շեշտադրումները, թիրախները, թեմաները, լեզվաբանական առանձնահատկությունները, քարոզչական գործիքները:

Երկրորդական աղբյուրների վրա առանձին անդրադարձ է կատարվել եվրոպայում ծայրահեղ աջ պոպուլիստական նարատիվներին: Ավելի մանրամասն ներկայացվել են Բալթյան երկրների եւ Արեւելյան գործընկերության երկրներից՝ Ուկրաինայի, Մոլդովայի եւ Վրաստանի աջ պոպուլիստական դիսկուրսների հետ կապված առանձնահատկությունները:

Ուսումնասիրվել են նաեւ հակաժողովրդավարական քարոզչության եւ համապատասխան վարքի տարբեր ասպեկտներին վերաբերող մի շարք միջազգային կազմակերպությունների, եվրոպական երկրների համապատասխան ատյանների մոտեցումները: Ուսումնասիրության հիման վրա, հաշվի առնելով հայաստանյան կոնտեքստը, մշակվել են Հայաստանում հակաժողովրդավարական տարատեսակ դրսեւորումների դեմ պայքարի քաղաքականության առաջարկներ:

Հետազոտության գլխավոր արդյունքները եւ առաջարկությունները

Ուսումնասիրված նյութերի վերալուծության հիման վրա հայաստանյան ծայրահեղ աջ պոպուլիստական հիմնական նարատիվը կարելի է ձեւակերպել հետեւյալ կերպ՝ *Արեւմուտքը (գլոբալիստները) ուղղակիորեն, ինչպես նաեւ անուղղակիորեն Թուրքիայի, Ադրբեջանի եւ ՀՀ ներկայիս իշխանությունների միջոցով, ցանկանում է կտրել Հայաստանը «հոգեւոր» եւ «եղաբարյական» Ռուսաստանից, թուլացնել վերջինիս դիրքերը*

տարածաշրջանում: Արեւմուտքը իշխանության է բերել Նիկոլ Փաշինյանին որպեսզի նա սոռոսական ցանցի միջոցով նաեւ հարվածի տակ առնի ազգային արժեքները, ավանդական ընտանիքը, եկեղեցին, ավիրի Հայաստանը եւ ոչնչացնի 20 հայկական ինքնությունը: «Իսկական» ժողովուրդը՝ հայրենասեր ազգայինպահպանողականների գլխավորությամբ ընտրությունների ինչպես նաեւ կոշտ փողոցային պայքարի միջոցով պետք է դուրս շարտի «դավաճան» իշխանությանը եւ մերժի «սոռոսա լիբերալ ցանցը» եւ վերականգնի էթնոազգային հոգեւոր արժեքները, հայկականությունը:

- Հետագոտված ծայրահեղ աջ պոպուլիստական հայաստանյան դիսկուրսում առկա են ծայրահեղ աջ պոպուլիզմին բնորոշ հիմնարար տարրերը՝ նեյթիվիզմը, ավտորիտարիզմը, պոպուլիզմը:
- Ծայրահեղ աջ պոպուլիստական հայաստանյան դոմինանտ դիսկուրսի հիմնական թիրախներն են ՀՀ իշխանությունները, ՀՀ քաղաքացիական հասարակությունը, Արեւմուտքը, լիբերալ-դեմոկրատական արժեքները, «գլոբալիստական ուժերը», «թուրքերը»:
- Վերոնշյալ հայաստանյան դիսկուրսին բնորոշ է վառ ընդգծված կոնսպիրոլոգիական հռետորաբանությունը:
- Հայաստանյան ծայրահեղ աջ պոպուլիզմի նարատիվներին բնորոշ են արեւելաեվրոպական ծայրահեղ աջ պոպուլիզմին բնորոշ մի շարք շեշտադրումներ: Մասնավորապես, ինչպես հայաստանյան, այնպես էլ արեւելյան եվրոպայի ԾԱՊ դիսկուրսում մեծ տեղ է հատկացվում այն գաղափարին, որ իրենց երկրներում հարվածի տակ են եւ վտանգված են «Էթնիկ ինքնությունը», «ազգային արժեքները», «ավանդական ընտանիքը»: Սակայն հետագոտված հայաստանյան ԾԱՊ դոմինանտ դիսկուրսին առավել մոտ են Մոլդովայի եւ հատկապես Վրաստանի ԾԱՊ դիսկուրսները, որոնց նարատիվների մեծ մասը համընկնում է հայաստանյան համապատասխան դոմինանտ դիսկուրսի նարատիվների մեծ մասին: Մասնավորապես համընկնում են «ավանդական ընտանիքի» վտանգված լինելու, էթնիկ իդենտիկությունը վտանգված լինելու (Հայաստանի դեպքում նշվում է, որ ինքնությանը սպառնացող վտանգը գալիս է լիբերալ գլոբալիստներից եւ թուրքերից, իսկ Վրաստանի դեպքում՝ լիբերալ գլոբալիստներից եւ մուսուլմաններից) «սորոսականության», «գրանտակերության», «քաղաքացիական հասարակության Արեւմուտքից գնված լինելու» մասին, հակա LQPS-ական եւ այլ նմանատիպ նարատիվները:
- Հարկ է նաեւ նշել, որ հետագոտված հայաստանյան ԾԱՊ դիսկուրսում գերիշխում են պրոռուսաստանյան շեշտադրումները:
- Հայաստանյան ծայրահեղ աջ պոպուլիստական դիսկուրսում մեծ տեղ ունի ատելության խոսքը: Եթե օրինակ արեւմտաեվրոպական եւ որոշ չափով արեւելաեվրոպական ծայրահեղ աջ պոպուլիստական դիսկուրսի մաս կազմող

ատելության խոսքի թիրախում են հիմնականում էմիգրանտները, ապա հայաստանյան դիսկուրսի թիրախում են հիմնականում լիբերալ աշխարհայացքի տեր մարդիկ, «գլոբալիստները», ՀՀ իշխանությունները եւ նրա աջակիցները, թուրքերը եւ ադրբեջանցիները: Ըստ էության, հայաստանյան մեդիա միջավայրում տարածում ունեցող ատելության խոսքը մեծամասամբ թիրախավորում է մարդկանց եւ խմբերին ըստ նրանց քաղաքական հայացքների եւ աշխարհայացքի կամ գաղափարախոսության: Ատելության խոսքը մեծամասամբ կառուցված է ծայրահեղ բնույթի հայհոյանքների վրա:

- Հակաժողովրդավարական դրսեւորումների վերաբերյալ միջազգային կառույցների եւ որոշ եվրոպական երկրների մոտեցումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ թեեւ ծայրահեղ աջականությունը եւ նրա տարբեր դրսեւորումները եւ գործիքները համարվում են առնվազն ժողովրդավարությանը վնասող, սակայն գոյություն ունի տարբերակված մոտեցում նրա տարբեր դրսեւորումների վերաբերյալ: Որպես կանոն, եվրոպական կառույցների եւ պետությունների կողմից կուսակցությունների կամ այլ խմբերի նկատմամբ խիստ, պատժիչ, արգելող մոտեցումների կիրառումը արդարացված է համարվում այն պարագայում, երբ նրանք իրական, ապացուցելի վտանգ են ներկայացնում ժողովրդավարական կարգի համար:
- Ատելության խոսքի վերաբերյալ գերիշխող համաեվրոպական մոտեցումն այն է, որ ատելության խոսք տարածող մարդկանց նկատմամբ հարկ է կիրառել խիստ սանկցիաներ՝ առնվազն մասամբ քրեականացնելով ատելության խոսքը:
- Միջազգային կառույցների դիրքորոշումն այն է, որ բացի վերոնշյալ միջոցներից հակաժողովրդավարական, հակազատական երեւոյթների դեմ արդյունավետ պայքարի միջոցներից են՝ ժողովրդավարական կրթությունը, մեդիայում էթիկական նորմերի ներմուծումն ու դրանց խստացումը, փաստերի ստուգման նախաձեռնությունները, տարբեր հարթակներով ժողովրդավարական նարատիվների տարածումը եւ, բնականաբար, երկրներում ժողովրդավարության, ժողովրդավարական ինստիտուտների, քաղաքացիական մշակույթի ամրապնդմանն ուղղված համալիր միջոցառումները:

Հաշվի առնելով միջազգային փորձը եւ ուսումնասիրված ծայրահեղ աջ պոպուլիստական դիսկուրսի հայաստանյան առանձնահատկությունները առաջարկում ենք՝

Կրթության ոլորտի պատասխանատուներին

- փորձագիտական եւ ակադեմիական հանրության հետ համագործակցաբար մշակել դեմոկրատիայի, սահմանադրական կարգի վերաբերյալ

դասախոսությունների հատուկ կուրս բարձր դասարանի աշակերտների, ինչպես նաև ԲՈՒՅ-երի առաջին կուրսեցիների համար: Կուրսը կարող է ներառել՝ դեմոկրատիայի վերաբերյալ գիտական աշխարհում հեղինակավոր տեսաբանների եւ հետազոտողների աշխատությունների էական տարրերի ներկայացումը, դեմոկրատիզացիայի գործընթացի տարբեր երկրների փորձը՝ ընտրված քեյս ստադիներ, դեմոկրատական երկրների ներքին սոցիալաբաղաբական կյանքի, դեմոկրատական ինստիտուտների գործառնության վերաբերյալ պատմություններ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դեմոկրատական ազատություններին վերաբերող կարեւորագույն վճիռների ներկայացումը,

- մշակել դեմոկրատիային սպառնացող երեւոյթների՝ այդ թվում ծայրահեղ աջ պոպուլիզմի վերաբերյալ դասախոսությունների շարք, որը նախատեսված կլինի ինչպես ֆորմալ, այնպես էլ ոչ ֆորմալ կրթություն իրականացնող հարթակների համար:

Գործադիր եւ օրենսդիր իշխանության իրավական բլոկի պատասխանատուներին

- Միջազգային գործընկերների եւ քաղաքացիական հասարակության հետ համագործակցաբար ստեղծել մոնիտորինգի խումբ, որի նպատակը կլինի՝ ա) հայաստանյան մամուլում հակադեմոկրատական, ծայրահեղ աջ պրոպագանդայի հայտնաբերումը, բ) ատելության խոսքի հայտնաբերումը, գ) հայաստանյան սոցիալ-քաղաքական կյանքում ծայրահեղ աջ, հակաժողովրդավարական վարքի օրինակները: Դրանց կողմից ՀՀ սահմանադրական կարգին պոտենցիալ սպառնալիքի առկայության դեպքում մոնիտորինգի խումբը կարող է համապատասխան մարմիններին ներկայացնել հիմնավորումներ համապատասխան իրավական գործընթաց սկսելու համար:

Քաղաքացիական եւ փորձագիտական հանրությանը

- Ստեղծել ծայրահեղ աջ դրսեւորումների հայտնաբերման եւ հետազոտման նպատակով փորձագիտական խմբեր,
- մեդիայի եւ ոչ ֆորմալ կրթության ծրագրերի միջոցով ակտիվորեն տարածել ժողովրդավարական նարատիվներ,
- հանդես գալ Հայաստանում «Նոր դեմոկրատիաների ներքին եւ արտաքին սպառնալիքները» խորագրով միջազգային կոնֆերանս կազմակերպելու նախաձեռնությամբ: